

Tatjana Vrećo  
ZRNO ŠEĆERA U SLANIKU

*Urednik*  
Zoran Kolundžija

Tatjana Vrećo

# ZRNO ŠEĆERA U SLANIKU



PROMETEJ  
Novi Sad



ZA MOJA TRI MOMKA  
ZATO ŠTO ME NASMEJU KADA SAM TUŽNA  
PRIDRŽE KADA SE SPOTAKNEM  
ZAGRLE KADA SAM SETNA  
I DARUJU LJUBAV UMESTO NAKITA



STRAH

---





\*\*\*\*\*

Bog ne lišava od uspomena.

Znam to iz iskustva jer obično me iznenada zaskoče, pa pritisnu i ne puštaju, a ja zbunjen uletim u taj crni vrtlog i kao pomahnitao mlataram rukama i nogama grabeći i jurajući od slike do slike mojih sećanja dok mi ne bi ponestalo daha. Tako grcajući, boreći se za vazduh, gurajući te slike levo i desno, što dalje od sebe, stegnuo bi mi se grkljan i ne bi dao ni jednoj kapi kiseonika da prodre u ova pluća. I dok bi me gušenje stiskalo za gušu, stomak bi mi zgrabio grč mučnine pa sve što je negde duboko u meni skriveno isplivalo bi na površinu kako ispljuvak, kiseo i gorak.

Bog nikoga ne spašava od sećanja.

A moja su teška i mračna, i čini mi se da je ovaj svet stvoren da me podseća... da me tišti... da mi mrvicama izdrobljene prošlosti tugom razlama dane... da mi ne dâ da zaboravim. A opet ponekad... samo ponekad... eh, hvala Svevišnjem na tom predahu... oboji mi se duša svetlošću i zahvalan sam Milostivom što mi tu gomilu crnila začini, s vremena na vreme, nekim zrnom sećanja koje budi radost i čini da mi se osmehom zamagli pogled.

Da, padne mi na dušu ta radost kao zrno šećera u slanik.

Priznajem... oduvek sam se plašio napuštanja.

Ali o tome nikome nikada ne pričam.

Kada bi me uhvatila ta moja boljka zvana *strah od prepuštenosti samom sebi* skrivao bih se od svetlosti, ostajao u tami da me prikrije, da me zaštiti od navale želje da progovorim. Tešila bi me pomisao da svaki čovek u sebi nosi neki strah o kojem ćuti. A mene bi i samo izgovaranje te reči *napušten* dovodilo u stanje drhtavice kao da mi zvuk slogova od kojih je skrojena ta reč donesi hladnoću telu, neku jezu koje ne bih mogao da se oslobodim i kada bi višesatni eho izgovorenog zamro u mom mozgu.

Priznajem... opsednut sam tim strahom pa ga vrebam, očekujem, začikavam da se pojavi kada sam spreman, pripremljen i kad mi celo telo napeto čeka prvi udarac kao bokser u ringu.

I prizivam ga da dođe odmah, što pre, da mi skрати muke jer kad nema iznenađenja manje me boli. Gledam se kako stojim tako iščekujući i uvek se začudim nad činjenicom da sam u pripravnosti ipak uhvaćen na krivu nogu, ipak uzdrman nekom sitnicom, kao kad me miris jasmína u maju sprži svojom jačinom dok se meša sa vlagom raskvašenog, sveže iskopanog groba. Ili kada me vetar, rasplinit i šuman, klizeći kroz pospano, požutelo, septembarsko lišće podseti na njen dah što mili iza okovratnika moje košulje dok me grli i šapuće mi da nisam sam, da nisam napušten... Da, zgrabi me taj strah svaki put kada se nečija nežna ruka spusti na moje rame čineći me izgubljenim i dalekim, bez snage da prikrijem zebnju od ostavljanja.

I tada se sve pokrene. Zacvili cela vasiona budeći ono prećutano, donoseći kišu tuge da se sruči na mene.

Nije ni čudo jer, ruku na srce, moje celo bivstvovanje na ovoj ušljivoj planeti je ugacano stopama ljudi koji su me

ostavljali onda kada su mi bili najpotrebniji ili kada sam se najmanje nadao.

Da li je to neki usud, volja Božija, ne znam. I nisam time često morio svoju dušu, ali praznina kroz koju bih se mi-goljio i jeza koju bi iznenadna pustoš izazivala u mom telu i danas me često budi orošena lica, uznemirena srca, drhtavih ruku...

A jutros se drhtavica vratila svom silinom.

Ni žestok mamurluk nije mogao da me spasi plime beznađa koje me je zapljusnulo čim sam otvorio oči.

Bio je dovoljan samo jedan pogled na njegovo koščato lice što mi je visilo iznad glave pa da uplašeno ustuknem.

Škiljeći, prizivao sam misli, čistio bunovnu maglu, dozivao svest da me kao sveža, hladna voda pljusne i razbistri um dok me je od njegovih podbulih očiju, od čije zakrvavljenosti nisam razaznavao ništa drugo do beonjača izlomljenih crvenim žilicama, obuzimala tako snažno ta zlokobna drhtavica da sam nesvesno privukao jorgan pod bradu ne bih li sakrio to podrhtavanje od njegovog podrugljivog pogleda.

U mekoći tkanine, natopljene toplotom moga tela, tražio sam zaštitu od onoga šta će mi reći.

– Šta me gledaš kao da pričam nekim nerazumljivim jezi-  
kom! Hoću da me izbaciš – mahnu ručerdom ispred mog  
nosa. – Ma da me izbrišeš iz tih tvojih teftera i tačka!

Glas mu je dostigao tako neprijatnu visinu kao kad oštar predmet para glatku površinu stakla. Cičeći zario se u moje uši budeći u meni želju da ih poklopim dlanovima i zaštitim od tog zvuka.

Ponovo sam podigao pogled prema njegovom licu i začuđe-  
no se zagledao u te zamagljene oči, izbuljene u mene kao da

su neko tajno oružje kojim će me svakog trenutka *sravniti sa zemljom* ili nekom svojom urokljivošću ubaciti malo pameti u ovu moju *tintaru* i naterati me na poslušnost.

Pod tom navalom besa postajao sam opet *cmizdravac* od šest godina. Godine nisu izbrisale nelagodu koju sam uvek osećao kada bih bio u njegovoj blizini.

Nem, bez snage da se pokrenem, pokušavao sam da se saberem, da se priviknem na svetlost, na zvukove, na njegovo goropadno telo iznad mene, čudeći se otkud on tu, šta sam to propustio?!

Žmirkao sam zbunjeno, uhvaćen na prepad.

Jutarnje svetlo, odbijajući se o zid susedne zgrade – kutije sklopljene od staklenih kvadrata iza čijih glatkih površina su se odvijali učmali životi nekih beogradskih skorojevića, kao mnoštvo strelica izlivenih od metala, probijalo je napuklo staklo mog prozora i u bezglavom jurišu ubadalo me u oči, terajući me da škiljim, žmirkam dok sam nespretno pokušavao da izvučem noge ispod pokrivača i sednem na krevet.

Trljao sam oči u nadi da će se ta svetlost izgubiti uplašena mojom rukom, da ću uspeti da rasteram te svetlucave, bolne iglice što su mi probadale beonjače i rosile ih sitnim suzama. – Bože dragi, pomoz... – tiho prevalih preko usana, pri dižući se tromo sa kreveta i lelujavu krenuvši u kuhinju da naspem čašu vode.

Žeđ mi je osušila grkljan. Bolno je vapilo za hladnom tečnošću.

Ujak Rajko me je pratio u stopu.

– Slušaj ti mene dobro... – njegov mukli, preteći glas, praćen kašljucanjem, šibao mi je leđa – ...neću da me zbog

tvog piskaranja cijela čaršija zajebava. Ma, koga si ti pitao da o meni blebečeš u toj tvojoj knjizi?

„E, baš sam budala“, pomislih dok mi je prvi gutljaj vode klizio niz spečeno grlo kao melem. Polako se okrenuh i pogledah ga u nedoumici da li da mu odgovorim ili ne, još uvek začuđen njegovim prisustvom u mom stanu, pa shvativši da nemam snage za to, ne obraćajući pažnju na njegovo nakostrešeno, gorštačko telo na sredini kuhinje, koje mi je svojom krupnoćom preprečilo put, bez reči ga zaobiđoh, promigoljivši se duž zida i uputih se u dnevnu sobu.

„Dan još nije ni počeo, a ja sam već umoran...“, misao me zapeče i kao da mi prilepi okove na noge, terajući me da sednem na trosed.

U sobi, osim troseda, malog stolića i fotelje nije bilo nameštaja. Sa drvene ploče, usečene u zid preko puta mesta gde sam sedeo, stari televizor mi se nutkao da ga oživim. Posegnuh za daljinskim i pritisnuh dugme za paljenje. Spikerov glas me udari posred slepoočnica kao da sam dobio udarac šakom.

„Šta li sam noćas radio pa je ton povišen do maksimuma?“, bezglasno se zapitah dok su mi misli tapkale po mraku prethodne noći.

Ni jedan delić da izroni.

Ništa.

Crna rupa.

Taman bunar bez dna... ni vode, ni vazduha... crnilo kroz koje ne dopire ni jedan tračak, ni jedna slika od prethodne noći...

Rajko zgrabi kvrgavim prstima zguljene ručke male ovalne fotelje što je stajala sa druge strane stolića, dovuče je do

troseda i smesti se na njeno sedalo. Primitih da je platno puno nekih fleka i da je vreme da se izbledela zlatno-bordo prugasta tkanina napokon zameni nekom drugom.

Njegovo koščato telo se zanese prema meni i ja krajčičkom oka uhvatih u tim očima, tako blizu mojih, gnušanje izazvano onim što vide.

– Pogledaj se na šta ličiš! Da ti se ona jedna majka može pridići i vidjeti te takvog, tri puta bi se u grobu okrenula... i ti si mi neki pisac... javna ličnost... jedna li je današnja mladež ako si im ti uzor... e moja Milice, nisam ti bio dostojna zamjena... a trudio sam se, nije da nisam... al' džaba...

Neki zvuk nalik ropcu ranjene zveri priguši mu zadnju reč, a onda mu uzdah pomešanog umora i tuge vidno odiže i spusti grudni koš i izlete kroz ispucalo meso usana, poluskrivenih gustim brkovima.

Da sakrije navalu osećanja, žustro, skoro vojnički odsečno, zagladi oštre dlake tih crnih nadstrešnica, gurajući trouglaste krajeve prema obrazima.

Znao sam šta sledi, jer toliko puta sam čuo svaku tu reč koje će kao nezadrživa bujica krenuti da kulja iz njega svakog trena, reči koje sam znao napamet i koje su me pekle istim bolom svaki put kada bi ih izgovorio, iako sam ih bezbroj puta čuo.

Svaki spomen na moju majku završavao je istim pogrdama, istim gadljivim nerazumevanjem, istim monologom, koji je uvek počinjao istom prezrivom izjavom kako mi oca neće spominjati jer na „*tog gada koji je njegovu seju odveo u smrt*“ ne вреди trošiti reči.

Godinama sam verovao da on stvarno želi da tako bude, da će izostati ružne reči o mom ocu i uvek sam se potaj-

no grejao nadom da ispod tog bešćutnog oklopa ipak titra srce obična čoveka, da me ne povređuje sa namerom, već da sama spomen ili pomisao na preranu smrt moje majke u njemu izaziva takvu bol da i nije svestan, u toj svojoj tuzi, bujice ružnih ispljuvaka na račun mog oca koja bi nekontrolisano šikljala iz njega i kojom je kao blatom mrljao i ono malo živog sećanja na njegov lik.

Ali jutros nisam imao snage da slušam iznova kako je mojoj majci „*taj fićfirić pomutio pamet... kako proklinje dan što ju je poslao na škole u veliki grad... kako je dopustio da jedan nikogović – zato što je završio neke škole, zato što je znao lijepo da priča, zato što je bio tatin sin, kicoš sa inženjerskom titulom kojom se hvalio kao da niko drugi nije završio visoke škole, zavede nevino stvorenje, njegovu seju, njegovu radost... kako proklinje dan kada je dopustio da je taj lupež nagovori da je bolji život u velikom gradu... zato što je...*“, i nisam želeo da gledam kako divljački udara šakom o sto kao i svaki put kad bi mu ponestajalo daha, usled te tirade, od silnog besa, kao da tim gestom skuplja snagu da još žešće krene da mi objašnjava „*kako su novci prokletinja... kako bi ona i danas bila živa da nisu imali taj auto... kako... kako...*“.

Ne, jutros nisam bio spreman da čujem, „*ali ne, kicoš iz grada je htio da autom svoju dragu dovede do pred kuću... e da ga bogdo, nikada nije srela...*“, ni da mi para dušu to njegovo krkljanje kao da je pobesnela zver.

Nisam mogao da gledam kako mašuci šakama, kao da se bori sa rojem mušica, izbezumljeno koluta očima, i da me plavi začuđenost, kao i uvek dok traje taj njegov pakleni obračun sa nesrećnom sudbinom moje majke i oca, kako to da od tog silnog uzbuđenja ne doživi srčani udar.

A tek kraj tog ludila bi mi bio mučan.

Ne, jutros moj stomak ne bi mogao da podnese da budem nemi posmatrač još jednog udarca šakom o sto praćenog uzvikom „*Proklet da je!*“, i trenutka kada prekrije lice ogрубelim dlanovima prepuštajući se beznađu ne izgovarajući, često, završnicu koja je ipak uspela tokom ovih godina da se ustali u mojoj svesti, pa bih je ja nesvesno oživljavao u svojoj glavi: „...*da nije krenuo tim autom put Vučjaka i danas bi bili živi, a ti ne bi bio siroče...*“

Ne... danas nisam imao snage za tu torturu, pa izustih:

– Rajko...

Nikada ga nisam zvao drugačije nego po *krštenom imenu* jer me je još onog prvog dana, kada sam došao da živim u njegovu kuću, opomenuo da između nas neće biti sentimentalnosti „*koja je rezervisana za plače, žensku čeljad, upišulje koje nose suknju*“, i da je svaki vid bliskosti „*čin slabosti koja nije uobičajena među Vukovićima*“. Uplašen grubošću tog diva, oštrinom reči bez emocija, zapamtio sam tu prvu lekciju o *muškoj čvrstini* pa se nisam usudio ni da mu dam neki nadimak, iako sam kao i svako dete bio sklon da ljudima u okruženju, a posebno onima koji bi mi prirasli uz srce, iz milošte poklonim neku skraćenu verziju imena, radi iskazivanja svoje privrženosti i ljubavi. Doduše, on mi je svojom prekom naravi pomogao da mi ne priraste previše srcu.

– ...Jesi li za kafu? – prevalih jedva čujno.

Njegov začuđeno-ljutit pogled me preseče. Osetih blagu neprijatnost pod tom oštrinom, pa kako bih oterao tu svoju slabost, tromo ustadoh i krenuh prema kuhinji.

– Bože, u tvojim godinama sam u tri skoka mogao brdo preskočiti, a ti se vučeš k'o prebijena vaška da bi prešao tri



metra... sačuvaj me Bože ove današnje mladeži... a prošlo podne... – glas mu se izgubi pod šuštavom navalom vode-nog mlaza iz česme.

Dok je voda punila crveni lončić u kome sam obično ku-vao kafu, primetih prljavo posuđe razbacano duž široke dr-vene ploče sa desne strane sudopere, čije se gomilanje nije zaustavljalo na njoj nego kao neka neman lelujavu se širilo duž sudopere i ravne površine šporeta sa leve strane. Ko zna dokle bi ta gomila stigla da ga ivica zida nije zaustavila. U nemogućnosti gomilanja dužinom, prljave čaše, šolje, tanjiri svih oblika, boja i veličina između kojih je provirivala, tu i tamo, poneka kašika ili viljuška, gurale su se uvis stvaraju-ći osećaj nestabilne, polu-lebdeće, ubuđale i skorele gomile koja će se svakog časa strmoglaviti na pod.

– Kakav je ovo užas, kao da ništa od mene i Jadranke nisi naučio – čuh ga kad zavrnuh slavinu i šum vode utihnu. – Kuga samo što ne zavlada u ovoj kuhinji... ali nije me bri-ga... odrastao si čovjek...

Glas mu prepuče i ja osetih olakšanje.

Na šporetu pokušah da pomerim neke tanjire i da oslobodim bar jedno kolo za moje lonče, pa nemajući kud spustih ih na pod pored nogu.

Nesvesno, privučen strujanjem toplote kroz vodu, buljio sam u nju kao da ću pogledom ubrzati dolazak trenutka kada joj se površina izlomi mehurićima.

Dok sam čekao da provri voda osećao sam kako se prostor puni tišinom, neprijatnom i teškom. Takvu tišinu bi, svojim prisustvom, samo ujak mogao da stvori. Da bih je oterao, prisilih se da se pokrenem i bacih se na pranje suđa.

„Bar da sudoperu oslobodim“, sa tom pomisli zasukah ruke i pustih toplu vodu.

– Sad si uzeo da budeš vrijedan – zagrmi sa mesta odakle me je posmatrao. – Baš sad, kad sam ti ja došao. Bježi, bježi... nikad i nisi znao da budeš muško... samo ti Jadrankina suknja fali pa da se sakriješ pod nju...

U meni pročišta bes i neka gorčina.

U tri koraka projurih kroz kuhinju, uleteh u sobu, ostavljajući vodu da u mlazu pada po zakorelom posuđu.

– Šta hoćeš od mene?! – dreknuh.

Od siline moga glasa bol mi proseče središte zenica i prepolovi mi lobanju na delove. Stisnuh dlanovima čelo ne bih li ga stišao.

Još uvek je sedeo u onoj fotelji.

Buljio sam u njega, pun jeda, besa, gorčine...

On se štregnu od mog tona i po prvi put me skoro skrušeno, pokajnički pogleda:

– Hoću da dođeš kući – skoro šapnu.

– Ne mogu... imam obaveza... – izgovorih tiho.

– Molim te... moraš...

Moj bes se rasprši, nestade ga, izvetri pod navalom iznenadne teskobe. Ona neman, ona zlokobna drhtavica zaposednu svaki damar u meni jer „*Rajko nikada ne moli*“... „*Rajko nikoga i nikada ne moli*...“

– Moraš... – glas mu se slomi i razjarena zver u njemu izdahnu, ostavljajući samo kožu i kosti starca da me gleda suzrim, staklastim pogledom, a sledeći šapat, kao bič, ošinu me preko grudi: – ...Ujna... tvoja ujna traži da te još jednom vidi...

Njegov jecaj zapara prostor...

Hladan zadah nagoveštene smrti mi ispuni nosnice i ugura se u grlo, gušeći me.

Teturavo mu pridoh i zagrlih ga.

Čvrsto me prigrli i ja po prvi put osutih njegove ruke oko mojih ramena.

Moj ujak me nikada nije zagrlio sve ove godine...

Nemoćan da izustim ijednu reč utehe, jače ga privih uz sebe i tu, u mom zagrljaju, moj ujak Rajko, ta planina od snage, gorštak zaključanog srca, pretvori se u beličasti kameni prah, bolom slomljenog čoveka.

\*\*\*\*\*

Ako bi uteha imala ime onda bi se zvala Jadranka.

Moja ujna... Moja uteha...

Uvek kad mislim o njoj izronilo bi jedno sećanje, čudno i meni samom, živo, skoro opipljivo. Zbunjivalo me je godinama jer nikako mi nije bilo jasno kako misao na moju ujnu donosi sećanje na drugo drago biće, na moju majku. I kako to da uvek vidim istu sliku, uvek isti tren, pomalo pohaban i sa godinama izlapeo, magličasto obojen, ali jedan od retkih koji je ostao netaknut u mojoj glavi.

Jedna retka, dragocena uspomena... više osećaj toplote nego jasna oku slika... Mislio bih na ujnu, a onda bi niotkuda, odvojene od celine, iznenada izronile ruke moje majke. Kao saten koji se spušta na moje obraze, nežno trljajući viličnu kost i privlačeći moje sićušno lice svome, (koje je odavno izgubilo konture, isparilo iz mojih ćelija ostavljajući magličastu prazninu na mestu gde je živela nekada jasna i svetla), izronile bi dražeći mi kožu svojim milovanjem, grejući mi obraze.

Moje majke se više ne sećam.

Nestali su svi zvukovi, svi mirisi, sve slike, ne ostavljajući ništa.

Ali kad god bi me moja ujna u naletu svog ludog, pomalo mahnitog uzbuđenja što me ima, zgrabila svojim ogrubećim, kao kora spečenim od rada u polju, rukama – setio bih